

Погляд на світ

Хуліо Камба

Гуморески

Переклад: Маргарита Жердинівська

I. АНГЛІЙЦІ

ХАРЧУВАННЯ

Я не зрозумію людину до кінця, поки не побачу, як вона їсть. Я б так перефразував відоме прислів'я: "Скажи мені, що ти їси, і я скажу тобі, хто ти". Коли ти споживаєш смажене м'ясо та варені овочі, ти англієць; коли споживаєш страви, приправлені багатьма спеціями та коріннями, ти француз; коли нічого не споживаєш — ти іспанець. Там, де іспанець наїється досита, француз лишиться напівголодний, а англієць мало не конатиме з голоду.

Англієць харчується з необхідності, француз — щоб дістати насолоду. Француз епікуреєць, для нього їжа — це мета, а не засіб, як для англійця. Звичайно французи приділяють надто багато уваги їжі. Англійці — ні. Цей народ не вживає соусів та желе. Тут не мають звичаю насолоджуватися трапезою, і опівдні весь Лондон харчується навстоячки. З одинадцятої ранку до третьої години дня закусочні заповнюються діловими людьми, які з'їдають за стойками шматок м'яса з хлібом та йдуть собі. Загалом англійці їдять чимало, але оскільки споживають найпростіші страви, то ніколи не наїдаються більше, ніж потребує їхній шлунок. Ось чому англійці дужі, меткі й здорові, а французи кволі, важкі й товсті.

Проте в англійському харчуванні, хоч воно й практичне, є чимало дурниць. Я так і не зрозумів, чому там подають нирки з сиропом, а омлет з полуничним варенням. Коли мені вперше подали такий омлет, я чемно запротестував, бо ця комбінація здалася мені надміру епікурейською.

— Хіба вам не смакує варення? — запитала мене офіціантка.

— Та ні, дуже смакує.

— То вам не смакує омлет?

— Смакує.

— Тоді вам має смакувати й омлет з варенням.

Отака вона, англійська логіка. Страви там готують дуже просто: беруть шматок м'яса, трохи підсмажують, відварюють овочі — і страва готова. Ніякої тобі солі, перцю чи Інших спецій. Перед людиною ставлять цілу батарею пляшечок, щоб присмачувати їжу на свій розсуд, і ти починаєш безладно куштувати вміст кожної, не знаючи, що вибрати.

Не знаю, який висновок з усього цього маємо зробити ми, іспанці. Не пам'ятаю хто в одній дуже цікавій статті писав, що ми, іспанці, за нашою традицією постійного стримування апетиту, не маємо потреби їсти. Цілком можливо, але чи не станеться з нами того, що сталося з конем із відомої казки? Шкода було б, якби ми всі загинули,

майже навчившись жити без їжі.

АНГЛІЙСЬКА БАЙДУЖІСТЬ

Коли англієць заходить до ресторану й сідає за столик, де вже сидите ви, він не вітається, не питає дозволу і навіть не дивиться на вас. Це англієць зневажливий. Сидячи за вашим столиком, він як тільки може прагне довести що вас не Існує на світі. Він навіть не дивиться на вас, але це досить важко, і тоді він розгортає газету й починає читати. Коли між ним і вами з'являється газета, англієць перестає роздивлятися на всі боки. Така поведінка здається мені дуже кумедною. Я розважаюся, дивлячись на таких англійців, і дозволяю їм удавати, ніби мене справді не Існує на світі, і коли англієць майже переконується в такій ілюзії, тоді я наступаю йому на мозолю. Я це роблю не з помсти, а для того, щоб експериментальним шляхом довести своє Існування.

— I am sorry — перепрошую я. Іноді англієць робить невиразний жест, наче хоче сказати:

"Ви думаєте, що наступили мені на мозолю, але я в це не вірю, бо, оскільки ми офіційно не знайомі, то ви для мене не Існуєте".

Цей жест може означати ще й таке: "Якби ви існували для мене, якби я сприймав вас як живу істоту, з якою насолодою я відлупцював би васі" Найцікавіше бачити двох зневажливих англійців разом за столом. Кожен намагається продемонструвати цілковиту байдужість. Якщо один повертає голову праворуч, другий повертає її ліворуч. Так вони сидять дві, три, п'ять хвилин. Обидва дивляться на сусідні столики, обидва читають газети, цікавляться тим, що діється в обох півкулях, але жоден не звертає уваги на найближчого сусіда, який сидить з ним поряд. Кожен з них, здається, говорить людству:

"Ви бачите того пана, що сидить за моїм столом? Я не маю про нього найменшого уявлення. Зверніть увагу, правда ж, видно, що я його навіть не бачу? Ви просто не повірите, як мені до нього байдужісінько. Якщо він раптом помре, я сидітиму так само незворушно й куритиму свою сигарету. Цей пан для мене не існує. Немає для мене в світі дрібнішого дріб'язку, ніж оцей пан, що сидить навпроти... Ні, ви не подумайте, що він мені заважає! Його просто не існує, принаймні я не помічаю, щоб він існував.

ЛОНДОНСЬКЕ СОНЦЕ

З вікна моєї кімнати я щоранку бачу сонце. Воно зовсім поряд зі мною і висить у дуже низькому небі. Я дивлюсь на нього з такою зневагою, що іноді сонце затуляє обличчя хмарою. Англійське сонце не має власної гідності. Хіба наше іспанське сонце дозволило б, щоб на нього дивилися більш як секунду! У нас тільки великий поет зважиться звести свій погляд у височінь до сонця й звернутися до нього з довжелезною одою.

Я не поет, а звичайний журналіст, проте й я можу поговорити сам на сам із сонцем з вікна моєї кімнати в будинку на північному заході Лондона. Якось недавно, подивившись на кволе проміння лондонського сонця, я запалив у кімнаті камін і запросив:

— Іди-но сюди, погрійся трохи.

Іспанське сонце спопелило б мене за таку образу, але англійське втратило всю свою гордість та моральну силу. Іноді навіть поодинокі зірки з'являються вдень на небі і починають виблискувати з визивною зухвалістю. Я гадаю, що англійське сонце хворе на ревматизм чи принаймні постійно застуджене. Коли я бачу, як воно несміливо заглядає в моє вікно, в мене виникає бажання запропонувати йому ковток віски, щоб воно зігрілося.

2. ФРАНЦУЗИ

СПАЛЬНІ ФРАНЦУЗЬКІ Й АНГЛІЙСЬКІ

З Лондона до Парижа подорож коротка, але як же все-таки добре відпочити на французькому ліжку, такому просторому і м'якому! Бо англійські ліжка тверді й вузькі.

Схоже на те, що в Англії люди лягають спати з необхідності, а у Франції — задля втіхи. Англієць лежить у ліжку рівно стільки, скільки потрібно, щоб виспатися. Потім прокидається і встає. Навіть у найбагатших англійських будинках спальні вбогі й маленькі, так наче спальня — найменш важлива з кімнат. У французькому будинку найважливіше — це спальня. Французькі ліжка справді чудові.

Щодо англійської спальні можна сказати, що з неї починається принаймні половина того, що звуть британською енергією. Побачивши англійську спальню, починаєш розуміти, що Англія країна активна, яка не спить більше, ніж це потрібно, щоб відновити сили, витрачені протягом дня. Англійці — народ практичний, нікому з них не спаде на думку лягти в ліжку, якщо вони не хочуть спати. Вдень англієць ніколи й не підійде до ліжка, бо на роботі він почуває себе куди зручніше, ніж у спальні, і тому вважає за краще працювати. Він іде на роботу й працює, повертається додому й лягає спати, і коли вже спить, то робить це так само спокійно, ефективно й досконало, як працює.

Мене зачаровує м'якість, еластичність, простір і тепло французького ліжка, але вам я рекомендую ліжка англійські. Попервах у вас болітимуть всі кістки, та поступово ви звикнете і станете такими ж міцними, як англійці.

БУЛЬВАР

Справжнє життя парижанина на бульварі. тим часом як життя лондонця замикане всередині його дому. Ми, іспанці, живемо в кафе, французи живуть на терасах кафе, англійці живуть у будинках. Англійська вулиця швидко веде вас додому. Паризький бульвар примушує завжди спізнюватися. Англієць зробить два кола по Лестер-Сквер і одразу скаже:

— Це так нудно — ходити по вулицях. Ніде не почуваєш себе краще, ніж удома.

Француз — навпаки. Йому подобається вулиця, і якщо він запросив вас до себе додому і вам треба буде разом перетнути якийсь бульвар, то запевняю вас: ви не дійдете до нього додому й за три години.

А щось таки є в тих паризьких бульварах. Я б годинами сидів на терасі кафе і спостерігав за французами (що дуже цікаво) і за французенками (що дуже приємно),

слухав би музику, купив би газету в хлопчиська-гамена, поговорив би з котримсь із завсідників того кафе; якась красуня встромила б мені квітку у петельку піджака, потім витягла б її... Паризький бульвар веселий, приємний, привабливий, знадлиий і скороминущий.

ФРАНЦУЗЬКА КУХНЯ

Французький ресторан, багато світла. Приємна музика. Добре вдягнені люди. Запитую у метрдотеля, чиє обличчя аж ніяк не викликає апетиту, з чого можна почати. Метрдотель починає перелічувати страви. І в мене прокидається апетит. У Лондоні не можна їсти без апетиту, бо якщо англієць не голодний, він ніколи не зайде в ресторан. А у Франції заходять до ресторану без апетиту, а виходять, з'ївши не менше семи страв.

— Я не знаю, що мені замовити,— кажеш тут метрдотелеві.

І він починає так красномовно нахвалювати всілякі наїдки, що ти їси так, немов голодував тиждень. Якби в Лондоні хтось сказав у ресторані, що не знає, що йому замовити, його б спитали, чого він тоді прийшов у ресторан, бо в англійців логіка передусім. Вони харчуються так само, як сплять, — щоб відновити сили. Тому англійці такі худорляві й енергійні.

Француз утішається баранячим рагу так само, як німець музикою Бетховена. Коли француз сидить за столом, обличчя в нього таке розумне й замислене, як у німця, що сидить на концерті. Віртуозів кухні поважають у Франції так само, як віртуозів-музикантів у Німеччині.

Англія. Франція. Іспанія... Англія споживає те, що необхідне, Франція — те, що зайве. Іспанія не споживає майже нічого. Може, вам заманеться розповсюдити в Іспанії французьку кухню? Може, єдине, чого нам бракує, — це різні соуси та присмаки? Ні. Ми присмачуємо наше м'ясо славнозвісним національним соусом, який від часів Сервантеса вважається в Іспанії найкращою з присмак, — голодом.

3. ТУРИСТИ В ШВЕЙЦАРІЇ

АНГЛІЙСЬКИЙ ТУРИСТ

Туризм, так само як ростбіф, винайдено в Англії. І зразковий турист — це англієць. Він турист природний. Я знав у Парижі англійців, які, й проживши там дванадцять років, вважали себе туристами, розмовляли тільки по-англійському і вдавали, ніби вони щойно приїхали. (В Іспанії всіх іноземців називають англійцями.)

Англієць — невтомний турист. За день він здатний оглянути п'ятдесят готичних соборів і старовинних палаців, будинків, де народився відомий письменник, громадську бібліотеку, річки, гори, світанок і сутінки, клаптик озера та чоботи знаменитого генерала. Все це він оглядає невтомно, щиро вихоплюючись усім побаченим.

— Дозвольте звернути вашу увагу на цю картину Рубенса, — каже гід у музеї.

і перший турист, який ступає крок уперед і роззявляє рота, — це англійський турист. Іноді він плутає картини і замість Рубенса, якого вихваляв гід, розглядає якусь мазанину пензля місцевого художника, та коли переконається у своїй помилці, одразу ж визнає її:

— А це не те, чим треба захоплюватися? No matter. It is all right.

Марк Твен у своїх "Простаках за кордоном" розповідає, що, пливучи пароплавом Мессінською протокою, один англієць захоплено роздивлявся на всі боки в бінокль.

— Чим вас так приваблює Мессінська протока? — запитав Марк Твен.

— Пане, — відказав англієць, — я хочу побачити всі місця, згадані в Біблії.

— А до чого тут Мессінська протока? Те, що ви бачите, — це славнозвісні давньогрецькі Сцілла й Харібда.

— Невже? — вигукнув англієць. — А я думав, це Содом і Гоморра.

Я не знаю, чи потрібно нам в Іспанії багато англійських туристів. — можливо, корисніше було б нам самим відвідувати Англію. У всякому разі, залучення англійського туриста залежить від того, чи буде він почувати себе в Іспанії, як в Англії. А для цього потрібно, щоб обслуга в готелі розмовляла з ним англійською мовою, щоб на обід він мав ростбіф, щоб о п'ятій годині подавали чай і щоб було де грати в гольф. Англійцеві подобається відвідувати екзотичні країни, але з умовою — щоб він там почував себе як удома, бо англієць скрізь і завжди лишається англійцем.

ТУРИСТ-ЯНКІ

Турист-янкi на все дивиться очима покупця. Мені завжди здається, що, оглядаючи собор чи піраміди, він от-от запитає, скільки вони коштують. Колись я чув, як один турист-янкi питає, скільки коштує будинок Вольтера у Фернеї, що за двадцять хвилин їзди від Женеви. Милуючись Женевським озером, він, здається, от-от запропонує:

— Ось вам чек. Надішліть це озеро нам у Цінціннаті.

Коли туристові-янкi представляють якогось князя — справжнього князя, а не якусь там фальшивку, — і коли ще той янкi має дочок на порі, він може запитати:

— А цей князь, якого ви мені представили. — скільки, по-вашому, він може коштувати?..

Вони поскуповували найвисокородніших князів, найпрекрасніші картини, найславетніші палаці.

Коли інші туристи захоплюються історичними руїнами, янкi зневажливо дивиться на них як на людей непрактичних і, звертаючись до гiда, запитує:

— Скільки коштують ці руїни?

— О, ці руїни, ви знаєте...

— Облиште, облиште. Скільки вони коштують?

— Бачите, ці руїни мають велику історичну цінність, величезну цінність...

— Але, кінець кінцем, скільки вони коштують? Скільки тисяч або мільйонів доларів?

Коли туристи-янкi ще не купили Монблан, то це тільки тому, що вони мають на меті звести в Чикаго свій Монблан, куди вищий, де буде більше снігу та ущелин і де гинутиме набагато більше людей.

Фізічно турист-янкi сильніший від англійського туриста. Він випиває безліч коктейлів, а свої почуття виявляє так експансивно, що, тиснувши вам руку, може зламати її. Все здається йому занадто малим, і він запитує, чи є ванна кімната в швейцарських поїздах, які за кілька годин перетинають усю країну. У готелі він піднімається на другий поверх у ліфті не тому, що йому важко подолати кільканадцять

сходинок, а тому. що він, янкі, звик до сучасної механізації у всьому. А невдовзі він вирушить пішки на Монблан або на Юнг-фрау.

Туристи-янкі не такі численні, як англійці, але мають набагато більше грошей. Чим дорожча подорож, тим більше задоволення дістає янкі.

— Сподобалась вам екскурсія по Швейцарії? — запитують його, коли він повертається до своєї Філадельфії.

— Дуже сподобалась. Чудова екскурсія. П'ять тисяч доларів.

ФРАНЦУЗЬКИЙ ТУРИСТ

Французький турист — людина, яка залюбки кепкує з усього, крім смачної їжі.

— Монблан? — зневажливо кидає французький турист. — Подумаєш, велика важниця!

І неможливо переконати його в іншому. Йому байдуже до Монблану та його бездонних ущелин, до снігових лавин, що падають на альпініста, який зробив необережний крок або підвищив голос.

— А ви спробуйте, підніміться туди на висоту чотири тисячі вісімсот метрів, то побачите, що воно таке, — кажуть французькому туристові.

— Я? — відказує він. — А що мені там робити, на тій верхівці Європи? Мені й тут добре.

Повз вікно ресторану проходять кілька англійських туристів у гірському спорядженні, в супроводі інструкторів-альпіністів.

— Ну й диваки! — вигукує француз і просить, щоб йому принесли полинової настоянки.

Як на те, в Швейцарії полинової настоянки немає. Її заборонено урядом. Ні, не подумайте, що там узагалі не можна пити міцних напоїв: є віскі, коньяк, джин і всяке таке Інше. Але полинової настоянки немає, — мабуть, вона не до смаку швейцарським депутатам.

— Немає абсенту? — обурюється французький турист. — А що ж я питиму перед обідом? Чортзна-що!

Жилети французів впадають в око навіть на тлі розкішної швейцарської природи. Англійські туристи неабияк потішаються, дивлячись на ті яскраві кольори. "Ну чисто папуги!" — шепочуться вони проміж себе. І все-таки він чудовий, французький турист! Кепкує з Монблану, з Вільгельма Телля, з Шільйонського замку, з озера Леман. Там, де проходить турист-француз, лишається спогад про його невимушену поведінку та надзвичайну вибагливість до їжі.

4. ЯНКІ

НЬЮ-ЙОРК

Я їх називаю янкі, бо як Інакше їх називати? Американці? Але американці мешкають і в Південній Америці. Північноамериканці? Але канадці й мексиканці — теж північноамериканці. Тому хай пробачать мені янкі, якщо це слово їм не подобається, однак іншого не знайшов.

Нью-Йорк — це не місто. Це система, теорія. Щоб ознайомитися з Нью-Йорком, не

треба жити в ньому, немає навіть потреби гортати путівник. Засвойте Нью-Йорк теоретично, оце і все. В Нью-Йорку неможливо розпізнати приїжджого, там усі поводяться, як старожили. Якщо прибулець стоїть, припустімо. на Сто чотирнадцятій вулиці і йому треба дійти до Сто двадцятої, він має просто перетнути п'ять вулиць. Сто двадцята вулиця іде за Сто дев'ятнадцятою і відрізняється від неї тільки номером. Отже, річ не в тому, чи бачили ви коли-небудь Сто двадцяту вулицю, і не в тому, чи вивчали ви план Нью-Йорка, а в тому, щоб мати елементарні знання з арифметики, бо Нью-Йорк, повторюю, не місто, а система.

Звичай нумерувати вулиці замість того, щоб називати їх іменами великих людей, дуже зручний, дуже логічний, дуже американський. До того ж він розв'язує проблему, коли вулиць більше, ніж великих людей. У містах з покрученими вуличками, з провулками та глухими кутами це було б неможливо. але в Нью-Йорку — будь ласка. Мені здається, що все місто збудували десь-інде, а потім з допомогою гігантських підйомних кранів поставили на місце разом із жителями. Важко навіть повірити, що Нью-Йорк виростав і забудовувався поступово. Навпаки, враження таке, ніби його будували одночасно на спільному каркасі. Я не бував у інших американських містах, але чув, що вони схожі на Нью-Йорк. Можливо, американці мають спеціальний шаблон для забудови великих міст. Тоді їм, звичайно, бракує свого обличчя, але будувати їх значно дешевше. Тепер я думаю, що мені було зовсім ні до чого відвідувати Нью-Йорк. Хіба так уже треба пройти від Дванадцятої вулиці до Тринадцятої, наперед знаючи, що після Дванадцятої потрапиш на Тринадцяту? Лондон, Париж, Берлін, Рим, Мадрид — це міста, що їх неможливо вивчити вдома, як арифметичні правила, треба відвідати їх. Нью-Йорк — навпаки, його можна обчислити наперед, як теорему Піфагора, з рельєфами у вигляді хмарочосів. Нью-Йорк — практична демонстрація того, як погано можна жити, маючи багато техніки, багато автомобілів, багато телефонів та інших вигод.

ХУДОЖНІЙ СМАК

Художники, скульптори, архітектори, танцівники, актори, музиканти, поети! Митці всіх мастей! Приїздіть до Америки. Америка прагне виховувати свій художній смак та почуття прекрасного. Тож приїздіть! Вам заплатять по-американському!..

Та коли бажання залучити до себе великих митців саме собою і непогане, то спосіб, у який це робиться, не такий уже й добрий. Найкращий митець для американця той, кому платять найбільше грошей. Нехай там ідеться про танцівника чи про модного поета — його Імпресарію або видавець завжди рекламують його заробітки: "Письменник, який заробляє стільки-то на тиждень": "Співак, якому платять стільки-то на місяць"... Мені здається, я теж міг би стати славнозвісним співаком і робити величезні збори в театрі, якби знайшовся такий американський імпресарію, що платив би мені вдвічі більше, ніж "Метрополітен-Опера" платила Карузо. Художники, скульптори і т. д., якщо хочете приїхати в Америку, вимагайте багато грошей. В Америці полюбують великих митців, які одержують багато тисяч доларів на тиждень, бо якщо митець зажадає менше, виходить, він посередність, а такого жоден імпресарію

не запросить. Будьте великими митцями, вимагайте багато грошей, і всі Імпресаріо ганятимуться за вами. Америка прагне виховувати свій художній смак та почуття прекрасного. Тож приїздіть. Вам заплатять по-американському!..

ЗЛОЧИНИ СЕРІЙНО

Починаю здогадуватися, що злочини в Нью-Йорку — результат такого самого бізнесу та масового виробництва, як кока-кола, газети Херста або автомобілі Форда. Спочатку іноземець, який приїздить в Америку, жахається, прочитавши в американських газетах, скільки злочинів відбувається тут щодня і навіть щохвилини, але поступово він починає розуміти, що злочинцеві самому довелося б важкенько: адже щоб підкупити поліцію і свідків та ще придбати зброю, якою орудують злочинці. — а в них є і гармати, і бомби, і машини, і літаки, ну просто ціле військо, — одному злочинцеві справді нема чого робити, треба об'єднуватися у великі синдикати, щоб убивати щосекунди, о будь-якій порі, — тільки тоді злочини набувають такого розмаху і такої масовості. якими так пишається сучасна Америка.

РЕКОРДИ

В Колумбійському університеті цього року закінчили навчання сорок тисяч студентів.

— Це рекорд! — з гордістю кажуть вам американці.

Головне для американців не в тому, що в них розвивається освіта, а в тому, щоб був побитий рекорд. Якось я сказав одному американцеві, що у нас в Іспанії кількість неписьменних досягла двадцяти процентів, і побачив на його обличчі щось схоже на заздрість.

— Та це ж рекорд! — вигукнув він.

І з таким самим почуттям гордості,

з яким американці розповідають про кількість студентів, вони залюбки поінформують вас, що в Нью-Йорку щодня відбувається тисяча пожеж.

— Тисяча пожежі Уявляєте собі? Хіба таке може бути в Лондоні?

— Де вже тим англійцям! У них немає такого розмаху, такого чуття кількості, як у вас...

— Авжеж, ви маєте рацію, таке можливе тільки у нас!

Багато студентів, багато пожеж, багато грошей і багато злочинців. Найбільші мости в світі, найвищі будинки в світі, найдовші вулиці в світі, наймогутніша плутократія, найстрашніші у світі злидні... Хіба не все одно, про що йдеться!

Одна французька актриса, запрошена в Нью-Йорк на гастролі, мало не зомліла від жаху, побачивши, що імпресаріо розрекламував її як найпотворнішу в світі жінку.

— Не хвилюйтеся. — сказав імпресаріо. — Вродливих жінок так багато, що кожного сезону з'являються принаймні десять або двадцять найвродливіших у світі жінок. Вони починають набридати, а от потворні — це щось нове...

Найкуруйозніше полягало в тому, що та актриса справді мала великий успіх. Щовечора публіка плавом пливла на виставу, щоб побачити найпотворнішу жінку в світі.

Джерело: "Всесвіт" №6, 1985.

Переклад: Маргарита Жердинівська